

Б. М. ГОЛОВКІН

*Богдан Миколайович Головкін, канди-
дат юридичних наук, докторант Націо-
нальної юридичної академії України іме-
ні Ярослава Мудрого*

**МІКРОСЕРЕДОВИЩНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНОГЕННОЇ
У КОРИСЛИВОМУ НАСИЛЬНИЦЬКОМУ ВІДНОШЕННІ
СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ**

Пізнання та оцінка середовищних умов формування криміногенної спрямованості корисливих насильницьких злочинців здійснюється шляхом визначення системи значимих зв'язків із мікросоточенням, що виконують функцію ідентифікації із найбільш пріоритетною сферою суспільного життя, окремою верствою населення та провідним родом занять¹. Прикладне завдання цієї публікації полягає у встановленні взаємозв'язку між включенням до малої групи криміногенної орієнтації та особистою схильністю (готовністю) членів об'єднання відтворювати унормовані середовищні стандарти саме насильницького збагачення протиправним шляхом. У кінцевому підсумку маємо запропонувати вирішення наукової проблеми щодо ролі (ваги впливу) мікросередовища на формування ціннісних пріоритетів виражених у криміногенній мотивації корисливого насильницького змісту. Критеріями аналізу стануть *домогання й очікування щодо членства в криміногенних у корисливому насильницькому відношенні групах, колективний спосіб життя, факти допущення правопорушень, субкультурні цінності і норми поведінки*.

Типовими носіями корисливої насильницької спрямованості виступає девіантна молодь, котру ми розглядаємо у значенні відносно уособленої малої соціальної групи, що є структурною частиною молодіжного середовища. Причому йтиметься саме про криміногенні групи, а не кримінальні. Криміногенні дозвільні та побутові групи стануть предметом аналізу ще й тому, що 66 % кримінальних груп проіснували одну добу і не могли істотно вплинути на становлення чи то ствердження корисливої насильницької спрямованості особистості. Натомість у складі криміногенних груп корисливої насильницької орієнтації потенційні злочинці перебували щонайменше від 2 до 6 місяців², що спонукає докладно зупинитися саме на цих об'єднаннях.

Специфіка утворення криміногенних об'єднань полягає в тому, що від самого початку до них входять особи, поведінка яких вже відхиляється від соціальної норми, або ж особи, психологічно готові порушувати позитивні рольові функції. За нашими даними в середньому 70-75 % корисливих насильницьких злочинців належали до неформальних підлітково-молодіжних груп криміногенної орієнтації. Варто зазначити, що приблизно така ж частка злочинців, з одного боку, зростали у несприятливих умовах особистісного розвитку: були вихідцями із дисфункційних батьківських сімей, мали більш низькі, порівняно із віковою нормою, показники освідченості, а також низьку успішність у навчальних закладах, а з другого боку ухилялися від виконання необхідних рольових функцій, втратили статусні позиції аж до рівня осіб без постійного місця проживання та певного роду занять. Водночас ці особи демонстрували прагнення якнайшвидшого до-

сягнення високого матеріального положення, широких споживацьких можливостей, що жодним чином не підкріплювалося реальними звершеннями у виробничій та побутовій сферах, бо насправді тут панувала трудова незайнятність, відсутність постійних джерел доходів та побутова невлаштованість. Одним словом, це саме той контингент, соціалізація якого від самого початку проходила з ускладненнями та відхиленнями від суспільно прийнятної норми. Проте, належність до неформальних об'єднань молоді сама по собі ще не означає, що останні справили вирішальний вплив на зародження криміногенної мотивації та реалізації її спонукальної функції до волевиявлення насильницькими способами збагачення. Скажемо відвертіше: не слід перебільшувати негативний груповий вплив найближчого оточення хоча б на тій підставі, що це утворення – продукт добровільного об'єднання зусиль осіб, подібних за потребами, інтересами, неприйнятним ставленням до суспільних цінностей та вимог правопорядку, і найголовніше, схожих за способом життя та стилем поведінки. Розхожа думка, що нібито цілком соціально позитивну молоду людину затягнула і згубила вулична компанія, далека від істини. Вочевидь, на передкримінальних стадіях взаємодії особистості із мікросередовищем відбувалося пробне включення до різних за соціальним змістом неформальних і формальних колективів, а далі особа самовизначилася і зупинила свій вибір на антисоціальному оточенні, котре компенсує наростаюче відчуження від засвоєння позитивних соціальних ролей, і безсумнівно, відповідає вузькоєгоїстичним інтересам. На перший погляд, неосмислене тяжіння до компаній негативно налаштованих до суспільних норм і цінностей, кримінально-правових заборон насправді свідчить про особистісні пріоритети, бо людина завжди прагне потрапити у середовище, в якому поділяються її погляди, схвалюється спосіб життя, заохочується негативне ставлення до головних умов життєдіяльності суспільства. Постає питання: що лежить в основі такого вибору? Пошук відповіді на поставлене питання варто здійснювати у площині взаємодії особистості і малої соціальної групи, причому першочергово слід розглядати суб'єктивну ініціативу членства, пріоритетний вибір особою бажаного найближчого оточення, виходячи із світоглядних переконань, провідних інтересів, домагань, очікувань, інтегрованих в особистій схильності думати й діяти певним чином. Зворотній зв'язок полягає в оцінці колективом претендента на членство відповідно до санкціонованих групою нормативних вимог, правил поведінки із наступним включення до своїх лав чи неприйняттям. Думається, що передумовою інтеграції до криміногенних груп служить *особиста схильність*, яку ми розуміємо як індивідуальне ціннісне нормоутворення, що зумовлює психологічну готовність до певного виду діяльності. Характер такої схильності дослідив П. Б. Лазоренко: до вживання алкоголю – 19 %, до тютюнопаління – 15 %, до вживання наркотичних речовин – 10 %, до участі у випадковому сексі – 21 %. Решта – схильність до ризикованої поведінки й агресії, що опосередковано зумовлюють схильність до правопорушень та злочинів³.

Не менш важливу роль у групуванні осіб із девіантною поведінкою відіграють *життєві домагання та очікування особистості щодо членства в криміногенних у корисливому насильницькому відношенні групах*. Хоча зазначені елементи свідомості тісно пов'язані, проте мають і відмінності. Спільним у них є виконання інтенціональної функції свідомості. Методологічний статус життєвих домагань полягає в репрезентації свідомістю певних запитів, вимог до оточення з приводу задоволення провідних особистісних потреб та інтересів. Домагання активні, цілеспрямовані, стійкі й конкретні, прив'язані до результатів, які давали б змогу підтримувати належну самооцінку, виявляти задоволеність рольовим статусом, тому вони детермінують вибір шляху особистісного розвитку і реалізації життєвих планів у складі того чи іншого мікросередовища. Особисті домагання членства у неформальній групі зумовлені наполегливим прагненням досягти індивідуально важкодосяжних результатів через розширення можливостей, пов'язаних із використанням колективного енергетичного потенціалу. Очікування, більш пасивні елементи свідомості, плинні і залежні від умов розгортання розвитку особистості, це сподівання дбати про свої інтереси, виходячи із власних уявлень про норму і відхилення, ставлення до оточення. У криминологічному контексті очікування опосередковані розрахунком отримати особисті вигоди і переваги шляхом групових експек-

тацій, без докладання індивідуальних надзусиль⁴. В осіб, схильних до криміногенної у корисливому насильницькому відношенні поведінки напевно домінують гедоністичні очікування, прагнення отримати матеріальну вигоду, необмежену свободу дій, бажання самоствердитися насильством над іншими, набути визнання своєї значущості, відчути захист і схвальні оцінки людей свого кола. Середовище носіїв криміногенної орієнтації корисливого насильницького змісту умовно можна поділити на ядро і периферію. Характерною рисою життєвих домагань ядра є розсудливе прагнення отримати максимальне можливе задоволення від життя через споживання матеріальних благ, а також матеріальний зиск від стосунків із оточуючими у співвідношенні із мінімальним докладанням власних зусиль, неготовністю чекати особистих звершень і долати перешкоди соціального сходження. Життєстверна позиція цієї частини деліквентів «тут і зараз за будь-яку ціну» досить зручна, бо звільняє від необхідності самовдосконалення і випрацювання позитивної особистісної складової, дотримання унормованого і регламентованого набору соціально прийнятних ролей, усвідомлення відповідальності за вибір життєвого шляху, свої вчинки.

Життєві домагання периферії криміногенного середовища корисливої насильницької орієнтації, що утворюється із кола осіб з адиктивною поведінкою, розмиті і позбавленні реалістичності, в цілому втілюються у життєствердному принципі «дожити до завтра». Особи із алкогольною, наркотичною та азартною залежністю вирізняються беззмістовністю світогляду, невизначеністю буття, порушеннями цілепокладання, відсутністю життєвих перспектив, завченою із особистого досвіду безпорадністю, налаштованістю на самовиключення і розрив позитивних стосунків із унормованим мікросередовищем, низхідною мобільністю.

Неформальна група криміногенної орієнтації вабить альтернативними суспільно прийнятним способом життя, субкультурними цінностями і нормами, примітивними й зручними для засвоєння та відтворення у буденній практиці.

Спосіб життя малої групи – типова форма повсякденної діяльності, провідного роду дозвільних занять членів об'єднання, унормована колективними цінностями, рольовими функціями, правилами поведінки, що детермінують стандартизований спосіб задоволення матеріальних та духовних потреб та інтересів. Спосіб життя малої групи, з одного боку, похідний від пануючого способу життя суспільства або окремих верств населення, а з іншого боку, це інтегративний продукт способу життя членів угруповання. Елементами способу життя виступають рівень та умови життя⁵.

В цілому спосіб життя криміногенного у корисливому насильницькому відношенні мікросередовища можна охарактеризувати двома ознаками: гедоністично-споживачький і престижно-статусний. Семантика слова «гедонізм» (від грецького «hedone») означає задоволення, відчуття насолоди, радощів. Етичне вчення про гедонізм має утилітарну течію (М. Шлік, Д. Дрейк та ін.), представники якої трактують гедоністичний утилітаризм (від лат. «utilitas» користь), як принцип поведінки, що полягає в підкоренні усіх вчинків егоїстичному розрахунку отримати зиск, задоволення від споживання матеріальних благ, уникаючи необхідного докладання зусиль та негативних емоційних станів і реакцій⁶.

Нами встановлено, що 70–75 % корисливих насильницьких злочинців відносилися до категорії незайнятих трудовою і навчальною діяльністю, а отже мали розширені межі бездіяльного періоду, котрий заповнювався вживанням спиртних напоїв і наркотиків, азартними захопленнями. Результати інтерв'ювання засуджених корисливих насильницьких злочинців (понад 350 осіб) засвідчують наступне передкримінальне ставлення до вживання спиртних напоїв та наркотиків: спиртні напої вживали – 68,3 % респондентів (із них 62,4 % періодично, 5,9 % систематично) і 31,7 % – не вживали; наркотичні речовини вживали – 39,7 % (із них 35,6 % періодично і 4,1 % – систематично), не вживали – 60,3 %. Йдеться про алкоголізоване й наркотизоване дозвілля членів неформальних груп, згуртовуючий чинник марнування часу, більш менш стійкий елемент способу життя. Класифікація мотивів захоплення алкогольними напоями та наркотиками включає наступну градацію: компенсаторні (зняти напругу, забути про проблеми, підняти самооцінку), гедоністичні (отримати відчуття ейфорії, підняти настрої, цінувати безтур-

ботність і розважальні форми спілкування), статусні (бажання утвердитися у колі еталонної групи, підняти свій статус і зайняти належне місце в груповій ієрархії, вирізнитися із натовпу тощо)⁷. Наведені види мотивації взаємопов'язані і взаємозалежні, тому їх поділ значною мірою умовний.

Однозначно визначити роль вживання спиртних напоїв і наркотичних речовин у становленні криміногенної орієнтації в корисливому насильницькому відношенні досить складно. Якщо брати до уваги зв'язок між вживанням алкоголю й наркотиків і дозлочинним рівнем життя та джерелами засобами існування, то можна припустити, що значуща частина мікросередовища вдавалася до такої поведінки із гедоністичних і статусних міркувань, а злиденніша аудиторія намагалася компенсувати незадоволеність низьким положенням у молодіжному середовищі й пов'язане з цим вороже ставлення до оточуючих людей і суспільства в цілому. Не зайвим буде нагадати про приблизно рівний розподіл оцінок засудженими свого матеріального становища за результатами їх інтерв'ювання в колоніях: 47,2 % вважають його злиденним і бідним, 47,5 % – середнім і заможним. Решта – не відповідали. У структурі засобів існування переважають випадкові заробітки (37,3 %), матеріальне утримання з боку батьків та родичів (16,6 %), крадіжки та інші корисливі злочини (у тому числі насильницького спрямування) – 12,7 %, жебрацтво – 2,2 %. Лише 28,1 % опитаних мали постійну роботу і стабільні доходи. Вельми вірогідно, що одна частина учасників неформальних об'єднань виступала своєрідними спонсорами, шукала «крутої» компанії для розваг, гострих вражень, прагнула належати до оточення вуличних антигероїв, осіб які позиціонували себе із кримінальним родом занять, друга частина використовувала вищу платіжездатність нових «приятелів» для задоволення наростаючої залежності від алкогольних напоїв, наркотичних і одурманюючих речовин, азартно-ігрових звичок. У будь-якому разі при об'єднанні в неформальні групи найпершою постає проблема здобування коштів, для одних – з метою забезпечення престижно-статусних розваг і задоволень, для інших на – підтримання звичного гедоністично-споживацького способу життя.

Отже, алкоголізацію й наркотизацію дозвілля та міжособистісного спілкування, більшою мірою слід розцінювати як ключовий етап формування криміногенної орієнтації членів таких осередків щодо незаконних засобів здобування матеріальних коштів для задоволення пов'язаних із цим потреб та інтересів. Фактично йдеться про криміногенну (передзлочинну) мотивацію, за якої особа ніби приміряє роль потенційного корисливого насильницького злочинця, стверджується в намірах віддавати перевагу саме насильницьким засобам досягнення особисто вигідних результатів. У разі, коли медичним шляхом не встановлена патологічна алкогольна або наркотична залежність, не має жодних підстав говорити про безпосередню кримінально-мотивуючу роль спиртних напоїв та наркотиків у вчиненні корисливих насильницьких злочинів.

Найвиразнішим показником криміногенності свідомості й діяльності членів аналізованого мікросередовища є *допущення фактів правопорушень* на дозлочинних етапах становлення особистості корисливих насильницьких злочинців. За даними інтерв'ювання засуджених 54,4 % із них мали приводи до міліції за вчинення правопорушень і більшість, у зв'язку з цим, притягувалися до адміністративної відповідальності. Переважно йшлося про крадіжки та хуліганство, тобто корисливі й насильницькі злочини. Вельми вірогідно, що частка осіб, які пройшли латентну фазу передкримінального становлення суспільної небезпечності дещо вища. У цьому сенсі показовою виглядає питома вага осіб, які мали судимість на момент входження до складу криміногенних груп корисливої насильницької орієнтації (40–49 %). Вочевидь, цей спецконтингент привносив у криміногенні об'єднання елементи злочинної субкультури, ділився кримінальним досвідом, формував практичні навички злочинної поведінки в ході посягань, що залишилися латентними.

Субкультурні норми груп криміногенної орієнтації. Термін «субкультура» (subculture) означає систему переконань, цінностей і норм, які сповідуються й активно використовуються меншістю людей у рамках певної культури⁸. Проблема криміногенної субкультури розроблялася представниками Чикагської соціологічної школи (Дж. Мідом, Г. Макейном, Р. Парком, Є. Берджесом, К. Шоу та ін.), які пов'язували досягнення мо-

лоддю життєвого успіху незаконними засобами з існуванням відповідних стійких стереотипів у середовищі сімейного неблагополуччя і цілковитої дезорганізації життєвого укладу, традиційного занепаду моралі й масового поширення різного роду поведінкових відхилень від суспільної норми, що найбільш притаманні окремим міським кварталам бідноти, поселенням трудових мігрантів, зонам концентрації дезадаптованого елемента тощо. Причинами виникнення і відтворення криміногенної субкультури називалися різноманітні соціальна нерівність, життєва безперспективність, місцеві традиції і звичаї девіантної поведінки, комфортний вплив найближчого оточення, внутрішня переконаність у необхідності насильницького протесту проти принизливо низького соціального становища й несправедливого суспільного розподілу матеріальних благ⁹. У такому середовищі не доводиться довго чекати, доки молоді люди прийдуть до висновку, що для покращення матеріального становища згодні будь-які засоби, у тому числі злочинні. Представники нижчих соціальних класів живуть за принципом «ціль виправдовує засоби». Положення теорії субкультури не втратили актуальності дотепер, проте окремі твердження вимагають уточнення. Дійсно, нині спостерігається утворення локальних криміногенних осередків на території міських агломерацій, а також у межах депресивних міст обласного і районного значення. Вірно й те, що ці райони найбільш уражені бідністю, безробіттям, наркоманією, алкоголізмом, проституцією, сімейним неблагополуччям і побутовою невлаштованістю, вуличною злочинністю. Однак задля об'єктивності маємо визнати, що подібні поселення не ізольовані від місць проживання успішних підприємців, робочого класу й трудового селянства, вільнонайманих працівників сфери послуг, котрих прийнято відносити до прогресивної частини суспільства, а значить їх мешканці зазнають і позитивних інформаційних впливів середовища, не повністю уникають соціального контролю. Насправді криміногенність окремих мікросередків в цілому просоціального середовища зумовлюється протиріччями між рівнем та якістю життя різних соціальних груп у межах однієї місцевості, концентрацією бідності й багатства, наростаючим дисонансом між матеріальними запитами і реальними доходами, і найголовніше, спричиняється колективною позицією знецінення легальних можливостей досягнення життєвого успіху й забезпечення широких споживачьких можливостей при одночасному поцінуванні (через вигідність) незаконних джерел засобів існування. Слід визнати, що поширена в робітничих містечках і промислових районах, шахтарських селищах і комунально-гуртожицьких поселеннях мегаполісів практика розбійних нападів і грабежів у дні грошових виплат і видовищних заходів, вимагання коштів у студентської молоді, покупців і продавців базарів, комерційних туристів, напади на відвідувачів розважальних й ігрових закладів набула ознак кримінальних субкультурних традицій підлітково-молодіжного середовища, що передаються за наступністю поколінь. Ретрансляція кримінальних традицій і передача навичок корисливої насильницької злочинної поведінки переважно здійснюється раніше засудженими особами, більшість з них є місцевими мешканцями. З їх числа переважно формується лідерський склад криміногенних угруповань. Лідерство здобувається на засадах грубої фізичної переваги, проявів надмірної жорстокості до слабкіших і відступників, виходячи із досвіду правопорушень та наявних зв'язків із злочинним середовищем, використовуючи особисті вміння підкорювати своїй волі інших, налагоджувати вигідні стосунки, згуртовувати колектив заняттями, прийнятними для всіх чи більшості. Ідеологічним підґрунтям подібних об'єднань виступає сповідування принципу «псевдоробінгудства» відновлення матеріальної справедливості силою, примушування багатших поділитися «нечесно нажитим майном», віддати тому, кому це необхідніше, покарати за успішність тощо. Слід назвати основні способи втягнення осіб, схильних до порушення норм правопорядку до складу груп криміногенної корисливої насильницької орієнтації: це розпалювання жадібності та інших низьких пристрастей, дріб'язкові подачки, надання особистих незаконних послуг із штучним створенням відносин залежності й підлеглості, затягування у боргову кабалу, обіцянки фізичного захисту і протезування «своїх» членів від утисків і насильства з боку інших неформальних груп за місцем проживання, демонстрація сили колективу через насильницьке володарювання на підконтрольній території, пропозиція швидкого дармового заробітку, окреслення пер-

спектив виділення частки при розподілі спільного майна об'єднання тощо. У кожній неформальній групі існують свої норми-вимоги до кандидатів на членство. Перевага надається особам, схильним до ризику заради вигоди, насильницьких форм домінування, бравади життєвою безперспективністю та цілковитою свободою дій, а також особам, які виявляють нестримне прагнення отримувати задоволення та ейфорійні відчуття. Основна маса охочих входить до неформальної групи на умовах підлеглості, рядового членства, намагаючись «бути як всі». Через дотичність до криміналу вони намагаються підняти свій авторитет, змусити соціально більш успішних ровесників їх боятися і поважати, прагнуть довести оточуючим значущість власної персони у неформальних колах. Об'єднуючим чинником групоутворення виступає спільна позиція знеціненого відношення до чужої власності та надання надцінності незаконній можливості володіти і користуватися майном, яке по праву належить іншим. Норми-правила поведінки криміногенних у корисливому насильницькому відношенні осередків включають: обов'язок новачків пригостання спиртними напоями, наркотичними й одурманюючими речовинами усієї компанії, забезпечення «гідного» дозвілля і розваг лідерам та їх оточенню за рахунок платоспроможних членів угруповання, планування злочинних посягань на основі достовірної інформації «навідників», солідарне виконання ролей і чітке слідування плану, про який домовилися разом, надання переваги злочинним посяганням не в населеному пункті (мікрорайоні) проживання учасників, необхідність «йти до кінця», виконуючи умови попередньої угоди, дотримання кругової поруки, завчасно узгоджений рівний чи пропорційний поділ майна, здобутого злочинним шляхом, утаємничення злочинної діяльності від ненадійних членів об'єднання та ін. Широко використовуються такі прийоми впливу на свідомість обраних із кола претендентів на злочинні справи як переконування у «безпеці» грабежів, розбоїв та інших корисливих насильницьких злочинів, поступове залучення в ролі «спостерігачів» тих, хто вагається, більш рішучих – у ролі безпосередніх виконавців нападів з метою дати «відчути кров жертви», утвердитися в статусі бувалого і надійного, а згодом пов'язати таємницею протиправних дій.

Не зважаючи на все сказане, характерною рисою криміногенних груп все-таки залишається нестабільний особовий склад та нетривале існування. Причиною цього є характер міжособистісних зв'язків і стосунків, в основі яких лежать підозра в ненадійності, і що, найголовніше, переслідування вузькоegoїстичних інтересів, власної вигоди та набуття статусних переваг. Звідси походить вибірковий і короткочасний характер міжособистісних зв'язків та емоційно-поверхневий і фальшивий у загальнолюдському розумінні зміст стосунків. У такому середовищі завжди панує атмосфера роздратування, заздрощів успіхам інших, ненависті до оточуючих як прояв соціальної недолугості, компенсації особистісної меншовартості.

Завершуючи розгляд, торкнемося ключового питання щодо ролі групового впливу на формування чи поглиблення криміногенної у корисливому насильницькому відношенні спрямованості на дозлочинних етапах становлення особистості. Від самого початку засновниками й активними учасниками неформальних груп корисливої насильницької орієнтації виступають особи із наявними деформаціями свідомості та поведінковими відхиленнями від норми, відтак можна з упевненістю говорити лише про подальше поглиблення їх дисоціалізації та набуття нової якості особистості – суспільної небезпечності. Остання зовні виявлялася у корисливих і насильницьких правопорушеннях, акумулювалася і трансформувалася в змістовно нові, вже злочинні форми. Активно долучаються до складу криміногенних угруповань й особи, які не змогли чи відверто не захотіли проходити усталений шлях соціального сходження, сповідували аморальний спосіб життя, були потенційно готовими в умовах колективного схвалення та підтримки реалізувати нестійкі наміри і загальну особистісну схильність до насильницького збагачення. Для цієї частини деліквентів, групові ціннісні орієнтації та кримінальна схильність могли виконувати функцію дороговказу та сприяти пришвидшеному завершенню формування суспільно небезпечної спрямованості корисливого насильницького змісту. Думаємо, що зародження антисуспільної спрямованості, як правило, відбувається напередодні входження особи до складу криміногенних груп. Це наслідок дефектів соціалізації у батьківській сім'ї, школі, професійно-технічних навчальних закла-

дах, найближчому оточенні, примножених психофізіологічними негативними рисами особи. Криміногенну неформальну групу ми розцінюємо як сприятливе середовище, умови для подальшого розвитку і поглиблення суспільно-небезпечної спрямованості особистості, що визначає корисливу насильницьку мотивацію.

¹ Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Под ред. В. А. Ядова. – Л.: Наука, 1979. – С. 16.

² Башкатов И. П. Психология неформальных подростково-молодежных групп. – М.: Информпечать, 2000. – С. 177-178.

³ Лазоренко Б. П. Проблемна молодь: шляхи самоздійснення. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 20.

⁴ Життєві домагання особистості / За ред. Титаренко Т. М. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 11-20.

⁵ Криминальная мотивация. – М.: Наука, 1986. – С. 44.

⁶ Философская энциклопедия / Под ред. Ф. В. Константинова. – Т. 1-Дидро. – М.: Советская энциклопедия, 1960. – С. 54, 362-363.

⁷ Кавалеров А. И., Догололюк В. О., Кавалеров А. А. Молодіжне середовище в його девіантному вимірі. – Одеса: Астропринт, 2005. – С. 73.

⁸ Большой толковый социологический словарь. – Т. 2 (П-Я). – М.: Вече, АСТ, 1999. – С. 308.

⁹ Ричард А. Клауорд, Ллойд Е. Оулин. Дифференциация субкультуры // Социология преступности (современные буржуазные теории). – М.: Прогресс, 1966. – С. 334-346.

Резюме

Даная статья посвящается изучению взаимосвязи между криминальной малой группой корыстной насильственной ориентации и личностной склонностью (готовностью) претендентов на членство поддерживать средовые эталоны насильственного обогащения преступным путем.

Ключевые слова: криминальные группы корыстной насильственной ориентации; жизненные требования; групповой способ жизни; субкультурные нормы; корыстная мотивация.

Summary

This article is dedicated the study of intercommunication between small criminal groups of mercenary violent orientation and personality inclination (by readiness) of applicants on membership to support the environment standards of the violent enriching criminal a way.

Key words: criminological groups of mercenary violent orientation; vital requirements; group method of life; subcultural norms; mercenary motivation.

Отримано 22.09.2009

О. В. ІЛЬІНА

Оксана Валеріївна Ільїна, кандидат юридичних наук, викладач Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ КВАЛІФІКУЮЧОЇ ОЗНАКИ «ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ ГРУПОЮ ОСІБ» КОРИСЛИВИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Актуальність даної статті зумовлена насамперед, відсутністю в науці кримінального права комплексного дослідження обтяжуючих обставин корисливих злочинів проти

© О. В. Ільїна, 2009